

Budapesti Levéltári Mozaikok

2023/15. szám

DOI: [10.56045/BLM.2023.15](https://doi.org/10.56045/BLM.2023.15)

ISSN: 2939-6921

URL: <https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2023/12/08/leveltari-mozaikok-91/>

KÁRPÁTI ATTILA ISTVÁN – SIMON KATALIN

Semmelweis Ignác és családja 2. *A pesti évek*

Cikkünk második részében folytatjuk Semmelweis Ignác családtagjainak bemutatását, mégpedig Semmelweis pesti éveire koncentrálna. A Müller család után ezúttal Semmelweis Ignác feleségének rokonságát, a Weidenhoffer és a Walthier családot, valamint Semmelweis egyik testvérét, Fülöpöt és a rokonságba tartozó gyógyszerészeket ismerhetjük meg a Budapest Főváros Levéltárában őrzött forrásokon keresztül.

Kulcsszavak: *Semmelweis Ignác, Semmelweis József, Semmelweis Fülöp, Walthier Mária, Weidenhoffer Ignác, Weidenhoffer Mária, Semmelweis József, Müller Bernát, Ráth Péter, Frum István, kereskedelem, gyógyszerészet, családtörténet*

Az ifjabbik kereskedő báty Pesten: Semmelweis Fülöp¹

Semmelweis Fülöp Alajos 1814. április 4-én jött a világra Semmelweis József és Müller Terézia harmadik gyermekeként.² Tanulmányait fivéreirez hasonlóan Budán végezte el. Stúdiumait követően pénzügyi tisztviselő lett Budán, majd az 1846. október 1-jén létrejött Budai Takarékpénztár könyvelőjének választották meg, hivataláról azonban lemondott, és a forradalom kitörése előtti hónapokban a Helytartótanács alkalmazásában állt könyvelőként. 1848 júliusától a közmunka- és közlekedési tárca számvevőségének hivatalnok volt, majd a szabadságharc leverését követően külföldre távozott, ahonnan 1850-ben tért vissza.³ Visszatért a hagyományos családi mesterséghez is, azonban apjával és az apai örökséget továbbvivő József Henrik nevű bátyjával ellentétben nem fűszerkereskedésből próbált megélni. 1850 decemberében szülői öröksége, valamint 22 év kereskedősegédi tapasztalata birtokában benyújtotta vasárkereskedés nyitására vonatkozó kérelmét a pesti magisztrátushoz, amelyet 1851 februárjában megadtak neki.⁴ Üzletét Lipótvárosban, a Nádor és a Mérleg utca sarkán, a Horváth Benjámintulajdonában álló Mérleg utca (*Waag Gasse*) 5. szám alatti házban nyitotta meg.⁵

Bár 1849 májusában Semmelweis Fülöp – bátyja, Károly öt évvel korábbi gyakorlatához hasonlóan – nevét Szemerényire változtatta, az 1849. december 15-én kiadott 3366/1849. számú rendelet értelmében a felelős magyar kormányzat által engedélyezett névváltoztatásokat a bécsi kormányzat érvénytelenítette.⁶ Fülöp 1851. május 10-én feleségül vette a Bécsben született és ott élő, de már 1850 tavasza óta Pesten tartózkodó,⁷ 32 éves Koller Karolinát, a párt a Semmelweis rokonságba tartozó Ráth József katolikus pap, Ráth Péter (ld. alább) bátyja eskette. Fülöp és Karolina anyai ágon unokatestvérek voltak, Karolina édesanyja Müller Fülöp másik leánya, Franciska volt. Közeli rokonságuk miatt a házasságkötéshez a házassági tilalom, valamint az ún. háromszori kihirdetés alóli szentszéki felmentésre volt szükségük.⁸

Házasságuk csupán négy évig tartott, Karolina 1855. május 29-én hastífuszban elhunyt.⁹ Nem született gyermekük, Karolina végrendeletében 20 forintot hagyott egy férje által kiválasztandó jótékonyági intézményre, továbbá minden vagyonát férjére hagyta.¹⁰ Öt évvel később, 1860. június 12-én Fülöp is elhunyt tífuszban.¹¹ Bár nem készített végrendeletet, a halálát követően felvett hagyatéki leltár révén képet kaphatunk életkörülményeiről. Az inventáriumban fel-feltűnik néhány, a felesége után hátramaradt tárgy, így például egy tükrös fésülködőasztal, de szerepelnek benne a polgári lakásbelső részét képező bútorok és

¹ Ezúton szeretnénk kifejezni köszönetünket kollégáknak, Nagy Sándornak, aki a Semmelweis és a Weidenhoffer, valamint Walthier családok pesti hagyatéki irataira felhívta a figyelmünket.

² Tabán, Keresztelési anyakönyv (továbbiakban akv.), 1814. ápr. 4. BFL XV.20.2 A66 464. felv.

³ Kapronczay 2008. 34–35. p.

⁴ BFL IV.1303.f 7406/1850–1852

⁵ Verzeichniß der inkorporirten Mitglieder des Pester bürgerl. privileg. Handelstandes für das Jahr 1857. *Pester Lloyd* 1856. november 29.; BFL IV.1324.a 7. kötet, 238. fol. (232 sz. ház)

⁶ A Semmelweis család tagjainak névmagyarosításáról részletesen: Darvas 1947.

⁷ Karolinának bátyja, a család kocsigyárát üzemeltető Philipp Koller adott meghatalmazást 1850. május 22-én, hogy képviselje őt Pesten április 7-én elhunyt nagyanyjuk, Müller Fülöp özvegye, Louise Kollisko hagyatéka ügyében, ezután érkezett Pestre és az általa aláírt nyugták tanúsága szerint huzamosabb időt töltött a városban. BFL IV.1002.p IV.415.

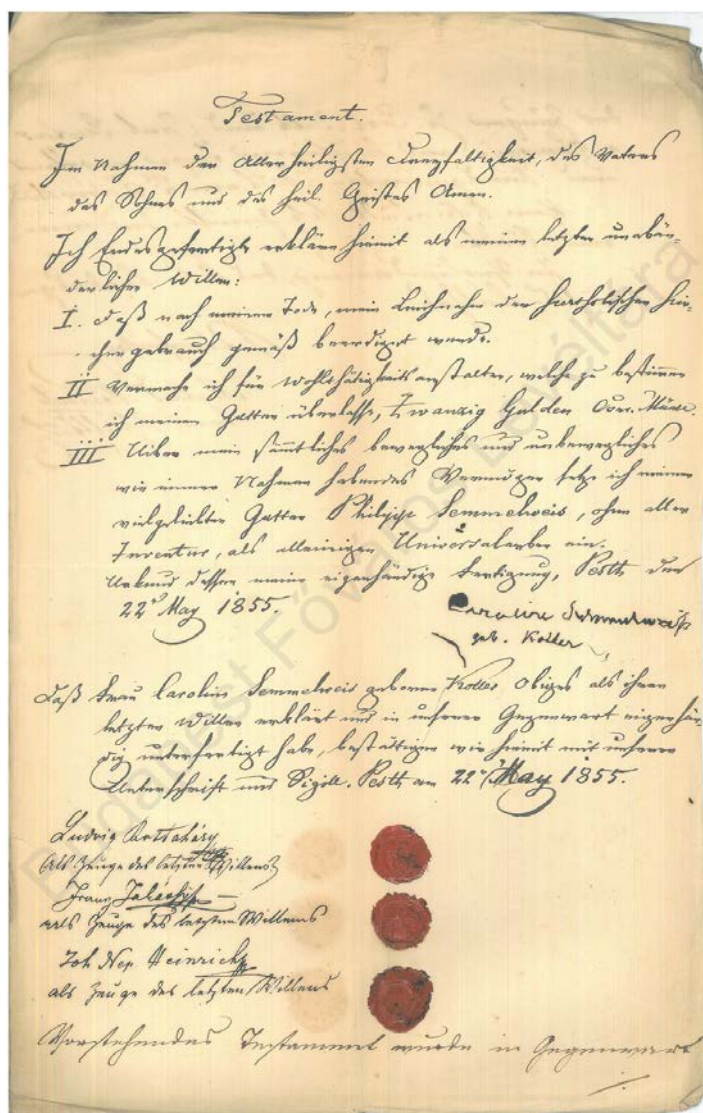
⁸ Belváros, Nagybaldogasszony plébániatemplom, Házassági akv., 1851. máj. 10. BFL XV.20.2 A122 376. felv.

⁹ Szentistvánváros, Halotti akv., 1855. máj. 29. BFL XV.20.2 A108 55. felv.

¹⁰ BFL IV.1202.cc No. 6966.

¹¹ Szentistvánváros, Halotti akv., 1860. jún. 12. BFL XV.20.2 A108 259. felv.

berendezési tárgyak is, mint például a fotelek, a politúrozott mosdószekrény és fehérműszekrény, íróasztal, valamint egy nagy méretű, aranyozott keretes Madonna-kép. Az ötszáztételes jegyzék legnagyobb részét a különféle vasárak teszik ki.¹²

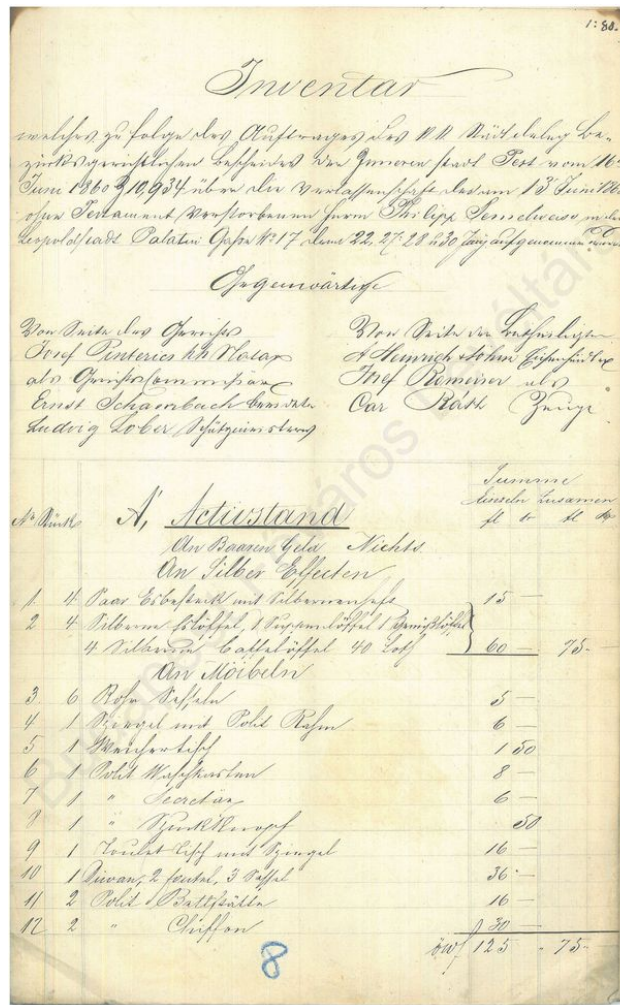
1. kép. Koller Karolina végrendelete, 1855. május 22.
(BFL IV.1202.cc a. n. No. 6966.)

Az inventárium tanúsága szerint Semmelweis Fülöp nem rendelkezett saját tulajdonú ingatlannal. Üzletnyitási kérelme alapján 1850 decemberében a pesti Molnár utca (*Müller Gasse*) 107. szám alatt, Conlegner Károly későbbi műegyetemi tanár és rektor házában lakott. Felesége halotti anyakönyvi bejegyzése alapján a Tükör (ma Tüköry) utca (*Spiegel Gasse*) 2. szám alatti, Tüköry Sándor építész tulajdonában álló házban élhettek.¹³ Vélhetően neje halála után költözött el a Nádor utca (*Palatin Gasse*) 17. szám alatti ház 2. emeletén lévő 31-es

¹² BFL IV.1343.i 9021/1861.

¹³ BFL IV.1324.a 8. kötet, 267. fol. (256 sz. ház)

lakásába – az ingatlan Joseph Gruber, Carl Szabinszky, valamint Georg és Basilius Radulovics tulajdonában állt –,¹⁴ itt hunyt el 1860-ban.

[2. kép. Semmelweis Fülöp hagyatéki leltára, 1860. június 30. \(BFL IV.1343.i 9021/1861.\)](#)

A menyasszony: Weidenhoffer Mária

A Celldömölkéről származó, divatáru-kereskedéssel foglalkozó Weidenhoffer Ignácnak az 1830-as években már jól menő vállalkozása volt, a Váci utca 40. alatti Raics-féle, Magyar Királynéhoz, Mária Annához címzett házban alakította ki boltját. Jó minőségű, különleges árukat kedvezményes áron hirdetett, azokat Bécsből hozatta Pestre.¹⁵ 1844-ben a kedvezményes árak mellett hangsúlyozta hirdetésében, hogy megbízható, ugyanakkor jelentős bevételnek örvendő

¹⁴ BFL IV.1324.a 8. kötet, 508. fol. (207 sz. ház)

¹⁵ Néhány áru Weidenhoffer és társa kínálatából: sál, sálkendő, nyakkendő, anyagai: tüll, merinói gyapjú, muszlin, perkal, selyem, taft, atlaszselvem, bársony. 1835-ben már a bécsi Nikolaus Winkelmann és fia gyár lerakataként különféle ernyőkkel bővült kínálata. Ruha- mellett bútorszöveteket, illetve gyászöltözetekhez, menyasszonyi ruhákhoz való anyagokat is árult. Jó érzékkel 1844 januárjában bál ruhákhoz ajánlotta méterárukat. *Wiener Zeitung*, 1831. augusztus 17. 205. p., *Der Pesther Stadt- und Landbothe für das Königreich Ungarn* 1832. 74. p., *Vereinigte Ofner-Pester Zeitung* 1832. november 8. 1530. p., 1833. március 7. 311. p., 1835. április 5. 524. p., *Honnművész*, 1835. november 5. 716. p., *Pesti Hírlap* 1844. január 7. 16. p., 1844. május 30. 370. p.

üzletember.¹⁶ 1836 nyarán vette feleségül Walthier Máriát: a férfi 41, a hajadon 28 éves volt.¹⁷ A Weidenhoffer üzletétől nem messze élő Walthier család gazdag üveges-, majd kereskedőcsaládnak számított,¹⁸ már a 18. században birtokolta a Váci utcában a Hét Választófejedelemmel szemközi házat (ma Váci utca 10.), amelyet kibővítettek, s benne a lakások mellett üzleteket alakítottak ki.¹⁹ 1846-ban a Kereskedelmi Kaszinó tagjai között szerepel Weidenhoffer Ignác a Walthier család több tagjával együtt.²⁰ Weidenhoffer Ignác és Walthier Mária házasságából két leánygyermek született: Mária (1837) és Adél (Adelhaid Eleonora Antonia, 1840).²¹

Weidenhoffer Mária Eleonóra Antónia Franciska Weidenhoffer Ignác és Walthier Mária Borbála lányaként született 1837-ben, szenteste előtti napon, december 23-án keresztelték.²² Mindössze 11 éves volt, amikor édesapja 1848 nyarán elhunyt.²³ Az üzletet elárverezték (nyár végén az áruit mindig jutányosan áruló Weidenhoffer üzletét már így reklámozták: „*tetemesen leszállított áron, végképen eladatik*”).²⁴ Az özvegy leányaival visszaköltözött a Walthier család otthonába. A nővéreket korán bevezették a társaságba, 1856 nyarán jótékonyági hangversenyen léptek fel a vízgyógyászat fellegvárában, a magyar vendégek által igen kedvelt Gräfenbergben.²⁵ (Betegeskedő anyjukat kísérték el gyógykúrára.²⁶) 1857 februárjában Mária a pesti farsangi bálók egyik kiemelt szereplője volt, vagyis a család párt keresett neki.²⁷

¹⁶ „*Hr. Weidenhoffer ist ein redlicher Mann, der sich mit mäßigem Gewinn begnügt.*” *Der Spiegel* 1844. március 23. 192. p.

¹⁷ Belváros, Nagyboldogasszony plébániatemplom, Házassági akv., 1836. július 31. BFL XV.20.2 A122 155. felv.

¹⁸ Walthier Ferenc 1783-ban még üvegesmesterként szerzett polgárjogot, a leszármazottak részben továbbvitték az apai örökséget (Anton), egy részük viszont inkább a kereskedő pályát választotta (mint az 1830-ban polgárjogot szerző Walthier Alajos). BFL IV.1202.a 46. kötet 1783. jan. 13. fol. 15r, 170. kötet 1820. febr. 28. 381. p., 211. kötet 1830. feb. 15. 394. p.

¹⁹ BFL IV.1215.f 3. kötet fol. 30. 1790. április 24-én örökölte Franz Walthier az akkori Leopoldi Gasse Nr. 64. alatti ingatlant. 1836. szeptember 29-étől gyermekei – Franz, Anton, Aloisia, August, Maria – birtokában volt. Anyja halála után a Weidenhoffer-lányok is örökölték tulajdonrészt. A század közepén Váci utca 17. szám a cím. BFL IV.1215.a 1. kötet I.416., V.437; BFL IV.1343.i 1861/1-53 Telek és betáblázási könyv kivonata

²⁰ Walthier Alajos, Antal, August, J. F. Semmelweis József is szerepel a tagok között. *Mitglieder des Mercantil-Casino in Pesth*, 1846. 18., 20. p.

²¹ Belváros, Nagyboldogasszony plébániatemplom, Keresztelési akv., 1837. dec. 23. és 1840. nov. 15. BFL XV.20.2 A115 196., 326. felv. Mindkettőjük keresztapja Walthier-nagybácsi lett: Máriáé Ferenc, Adélé Antal György.

²² Belváros, Nagyboldogasszony plébániatemplom, Keresztelési akv., 1837. dec. 23. BFL XV.20.2 A115 196. felv. Keresztapja nagybátyja, Walthier Ferenc lett.

²³ 1848. június 25-én hunyt el. Lipótváros, Halotti akv., 1848. jún. 25. BFL XV.20.2 A107 521. felv. Végrendelete leginkább kereskedő cégével foglalkozik. A hatodik pontjában említi lányait (*Marie* és *Adele*), akik házasságuk alkalmából kapják majd meg egyenlő arányban örökségüket. Adományozott többek között a lipótvárosi templom felépítésére, s annak kamataiból évi négy mise mondását rendelte el Szent Mihály napján Mihály nevű unokafivéréért, Mária Magdolna napján édesanyjáért, nagyszüleiért, valamint Szent Ignác napján őerte. (Misealapítványt tett Lendván élő mostohaanyjáért is.) Végrendelete végrehajtóinak sógorait, Walthier Antalt és Alajost tette meg. Weidenhoffer Ignác végrendelete, 1847. júl. 4. (kihirdetve: 1848. jún. 26.). BFL IV.1202.cc 70. a. n. 4637.

²⁴ Hirdetményeit ld. *Pesti Hírlap* 1848. júl. 27. 693. p., 1848. aug. 25. 798. p.

²⁵ „*A mi szép bájos hölgyeink Graefenbergben is kitűnők, mert hiszen »hol terem több szép leány, mint itt belől Magyarország határán.« De kitűnnek nem csak szépségük, hanem miveltségük által is. Graefenbergben f. hó 2-án egy jótékony hangversenyben két pesti hölgy is – (a bájos Weidenhofer testvérek) köztetszést arattak. W. Mária k. a. négy szép magyar népdalt énekelt, Adel k. a. pedig Székely magyar rhapsodiáit remekül játszva zongorán.*” *Hölygfutár*, 1856. aug. 16. 774. p., ld. még *Vasárnapi Ujság*, 1856. aug. 24. 299. p., *Pesti Napló*, 1856. aug. 12.

²⁶ 1858. márc. 29-én Gräfenberg mellett hunyt el Weidenhoffer Ignác özvegye. BFL IV.1343.i 1861/1-53 Haláleset-felvétel. Pest, 1858. jún. 6.

²⁷ Az egyik legkedveltebb bálsorozatnak az „Urak bálja” számított, amelyből 1857-ben négyet tartottak. Néhány korabeli tudósító megjegyzése szerint a bálsorozat népszerűségéhez hozzájárult, hogy ezen vettek részt

3. kép. Canzi Ágoston: Semmelweis Ignác eljegyzési képe
(© Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár)

4. kép. Canzi Ágoston: Weidenhoffer Mária eljegyzési képe
(© Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár)

legnagyobb számban a módos, nőtlen pesti férfiak. Weidenhoffer Máriát a negyedik bál résztvevői közt említik, Orczy Sarolta, Bajza Lenke, Csáky Melanie, Eötvös Pauline és Birly kisasszonyok mellett. *Hölgyfutár*, 1857. február 11. 137. p.

Semmelweis ekkor már neves – de nehezen megnyíló, ugyanakkor az élet örömeitől el nem zárkozó²⁸ – embernek számított Pesten: 1850-ben, magántanári címe megszerzését követően tudatosan választotta Pestet lakhelyéül, kezdetben egy egyszerű hónapos szobát bérelt.²⁹ Életrajzában említik, hogy fivére, József, aki a pesti Kereskedői Testület tagja volt, díjazással járó orvosi megbízást szerzett neki a grémium 1846-ban létesült, működését 1850-ben új épületben megkezdő Hársfa utcai kórházában.³⁰ Ennek részletei azonban nem ismertek.³¹ 1851 májusától a Rókus Kórház szülészeti tiszteletbeli (azaz fizetés nélküli) főorvosa, 1855-től a Pesti Egyetemen Birly Ede Flórián utódjaként a szülészeti professzora.³² Jól ismerhette a Walthier-házat, mivel ott működött sógornője, ifj. Semmelweis Józsefné Koszgleba Johanna (Janka)³³ apja, id. Koszgleba László „az udvari dámához” címzett selyem-, pamut- és gyapjúáru boltja.³⁴

5. kép. Id. Semmelweis József és Koszgleba László hirdetései. A jobb alsó sarokban id. Semmelweis Józsefé, a bal alsó sarokban az üzletét a Walthier-házban működtető Koszgleba László divatáru-kereskedő hirdetése. (Pesti Hírlap, 1844. május 26. 361. p.)

²⁸ Benedek István szerint nem volt társaséletet kedvelő ember, egyetlen igazi barátja volt, Markusovszky Lajos. Első átfogó életrajzában szerzője, Bruck Jakab ennél plasztikusabb képet rajzol róla: „...*azt hihetnénk, hogy Semmelweis civakodó természetű és senkivel össze nem férő ember volt, pedig ellenkezőleg, szerette az élet örömeit, szenvedélyesen táncolt, lovagolt, lelkesedett művészetért, tudományért, szükségét érezte annak, hogy meghittjei nyájas körét felkeresse, ahol aztán megnyílt egész bensője. Gyűlölte azonban a kétszínűséget és határozatlanságot.*” Bruck 1885. 25. p., Benedek 1978. 150. p.

²⁹ Bruck 1885. 25. p., Antall 2014[1966] 183. p.

³⁰ Kapronczay 2008. 24. p.

³¹ A (mai Hársfa utca 48–52. alatt állt) tágas, komfortos intézményben napi díjazás ellenében látták el elsősorban a kereskedőket és segédeiket, de más pácienseket is fogadhattak. A mindössze 24 betegágyas kórház forgalma még így is kicsi volt, 1853-ban például 23 testülethez kapcsolódó és 53 egyéb beteget kezeltek. Orvosi személyzete mindössze egy főorvosból (évi 150 forint fizetéssel), egy másodorvosból (évi 100 forint mellett szabad lakás az intézetben és fűtésre való), valamint egy ápolóból állt (évi 180 forint és lakhatás). A főorvos Balassa János, majd 1850-től Czappert Leó volt, a másodorvos 1849–1851 között Pessel Ábrahám, majd Reinitz József volt. Czappert fizetése az alapítás évében még 300 forint volt, azonban a kórház rossz viszonyaira hivatkozva bérét leszállították. Tormay 1854. 93–94. p., Engländerné Brüll 1930. 56. p.

³² Az aktív munka mellett ez optimista időszak Semmelweis életében: barátja, Markusovszky épp 1857 júniusában indítja meg az *Orvosi Hetilap*ot, a házasságát követő évben pedig előadások tartásával vállalt tevékeny szerepet a Budapesti Királyi Orvosegyesület munkájában is. Hivatástudatára jellemző, hogy nyár eleji esküvőjét követően nem sokkal, augusztus elején az *Orvosi Hetilap* az Orvosi Kar tanárainak nyaralásáról tudósít, Semmelweist még ekkor is „*csak el nem halasztható teendők tartóztatják még*”. *Orvosi Hetilap*, 1857. aug. 13. 175. p., Győry 1936. 519–521. p.

³³ 1840. május 18-án eskette őket Szemerényi Károly káplán. Belváros, Nagyboldogasszony plébániatemplom, Házassági akv., 1840. máj. 18. BFL XV.20.2 A122 219. felv.

³⁴ Koszgleba 1832-ben költöztette oda üzletét, ahol később vidéki gyorskocsis utazásokat is intéztek (1840-ig Gyöngyös, Nagyvárad, Debrecen, Kolozsvár irányába, ezt követően csak Aradra). *Jelenkor*, 1832. jún. 30. *Rajzolatok*, 1838. máj. 12. 296. p., *Nemzeti Ujság*, 1840. jan. 22. 28. p., 1840. márc. 18. 92. p., *Pesti Hírlap*, 1842. ápr. 3. 237. p.

A 39 éves professzor, Semmelweis Ignác és a 20 éves Weidenhoffer Mária 1857. június 1-én kötöttek házasságot a krisztinavárosi Havas Boldogasszony templomban, Ignác testvére, Szemerényi Károly eskette őket, aki egyébként ekkoriban a szabadságharc idején kifejtett politikai aktivitása miatt nyilvános papi tevékenységet nem végezhetett, családja életében azonban rendszeresen esketett, keresztelt.³⁵ Tanúik Walthier Antal pesti választott polgár és Hartleben Konrád Adolf könyvkereskedő – Semmelweis Die Aetiológiájának későbbi kiadója³⁶ – voltak.³⁷ Utóbbiak a menyasszonyhoz kötődtek: Antal nagybátyja volt, míg Hartleben ekkor már közel negyedszázada a Walthier-házban – átellenben Pest legelegánsabb szállodájával, a Hét Választófejedelemmel – működtette boltját, amelyben a könyvek mellett egyéb különlegességeket is árult.³⁸

A visszaemlékezések szerint a pár házasevei kezdetben harmonikusan teltek, első gyermekük születése előtt Weidenhoffer Mária gyakran kísérte el férjét és várta meg előadásainak végét.³⁹ Öt gyermekük született, közülük hárman éltek meg a felnőttkort.⁴⁰ Nem költöztek messzire a Walthierektől, kezdetben a Kasselik házban (korabeli címe Városház tér 1., ma Váci utca 17.) laktak.⁴¹

Mária épp első gyermekével volt várandós, amikor betegeskedő édesanyja 1858. március 29-én úton Gräfenbergbe, Freiwaldauban elhunyt.⁴² Mária ekkor mindössze 20 éves volt, 17 éves húga, Adél ekkor már Nagyszombatban él, Planer Lajos feleségéeként.⁴³

Az 1850-es és 1860-as évek fordulója Semmelweis számára a költözés időszakát jelentette. 1859 májusában sikerült Balassa Jánossal elintézniük, hogy a sebészet és szülészet „kórodái” a szűkös és egészségtelen Hatvani és Újvilág utcai épületből a jóval tágasabb Kunewalder-féle ház második emeletére helyeztessenek át.⁴⁴ Feleségével 1860-ban a Walthier-ház első emeletén talált új otthonra.⁴⁵

³⁵ Kapronczay 2008. 27–28. p.

³⁶ Erről külön tudósítást ld. *Pesti Napló* 1860. okt. 28.

³⁷ BFL XV.20.2 A61 122. felv.

³⁸ Pl. bécsi Rinaldi-féle csokoládét, kölnivizet. *Magyar Kurír*, 1807. május 19. 617–618. p., Hartleben nyomtatott hirdetése, BTM Kiscelli Múzeum l. sz.: 57.160.1

³⁹ Vajda 1933. 11. p.

⁴⁰ Ignác (1858. okt. 14–15.), Mária (1859. nov. 22. –1860. márc. 16.), Margit/Máci (1861. máj. 8.–1928. ápr. 14.), Béla (1862. nov. 20.–1885. szept. 14.), Antónia/Tici (1864. júl. 26. –1942. nov.). Kapronczay 2008. 56. p. Ignác nem szerepel a kereszteltek között, a többieknél a feleség családja vállalt keresztszülőiséget: Máriaé, Béláé és Antóniaé Walthier Antal, Margité Walthier Antal György és a nagynéni, Weidenhoffer Adél. Belváros, Nagyboldogasszony plébániatemplom, hallotti akv., BFL XV.20.2 A130 10. felv.; Belváros, Nagyboldogasszony plébániatemplom, keresztelési akv., A118 77., 168., 272. felv.; Krisztinaváros, keresztelési akv., A 59 228. felv., Belváros, halotti anyakönyv, 1860. márc. 16. BFL XV.20.2 A130 364. felv.

⁴¹ 1858-ban a Kasselik-ház Váci utca 9., a Walthier 17. szám alatt volt. *Pester Häuser-Schema 1858*. 4. p. Városház tér 1. van feltüntetve első fiuk, a kétnapos korában elhunyt Ignác halotti bejegyzésében és Mária keresztelésénél is. Belváros, Nagyboldogasszony plébániatemplom, hallotti akv., BFL XV.20.2 A130 10. felv.; Belváros, Nagyboldogasszony plébániatemplom, keresztelési akv., A118 77. felv.

⁴² BFL IV.1343.i 1861/1–53 Haláleset-felvétel. Pest, 1858. jún. 6. Végrendeletét április 21-én hirdették ki.

⁴³ A férfit 1865-ben már nyugalmazott alezredesnek írják az anyakönyvek.

⁴⁴ A mai Múzeum körút 4–8., Puskin utca 3–13. alatti, terménykereskedők számára létesült épületet eredetileg az állatorvosi oktatás számára szerezte meg az Orvosi Kar, majd több intézetet, tanszéket is átköltöztetett a Hatvani utcai szűkös épületből. A sebészeti és szülészeti kórodák sürgős áthelyezését az is indokolta, hogy a rossz körülmények között orbáncjárvány ütött ki a betegek között. A járvány miatt a Helytartóság megbízásából Semmelweis és Balassa május 5-én vizsgálta meg az új helyet, majd jelentésük alapján május 27-én el is rendelték a költözést. *Orvosi Hetilap*, 1859. máj. 1. 293–294. p., Györy 1936. 512–513. p.

⁴⁵ Kapronczay Károly 1859-re teszi a költözés idejét, a megjegyzéssel, hogy hivatali helyként a Városház utca 1. számot tüntették fel továbbra is. Ennek ellentmond, hogy Margit lányuk keresztelésénél 1859 november végén még a Városház utcai lakhelyet tüntették fel. Margitnál (1861) sajnos csak Pestet írnak, Bélánál (1862) már a Váci utca 17., vagyis a Walthier-ház szerepel. A költözést 1861–1862 körülre datál Antall József a Vármegyeház utcát említi korábbi lakhelyként, az anyakönyvekben Városház szerepel. (Mindössze Margit lányuk

A Walthier-házban bőven volt hely: a pince mellett földszintjén 4 utcafrontos bolt, 1 udvari bolt, 2 nagy raktár és 1 szoba, első emeletén 16 szoba, 4 konyha lett kialakítva, a második emelet beosztása ugyanaz volt, mint az elsőé, harmadik emeletét 10 szoba, 2 konyha alkotta.⁴⁶ Semmelweis pesti rokonsága sem volt messze: a fűszerkereskedő József az Újvilág utca 1., a szalag- és kelmeárus Fülöp Lipótvárosban, a Mázsa utca 5. alatt dolgozott.⁴⁷

A feleség rokonságával nem volt túl jó viszonyban Semmelweis, kérdés, hogy a rossz kapcsolatnak vajon az egy fedél alá kerülés, Semmelweis betegségének épp erre az időszakra eső elhatalmasodása⁴⁸ vagy ezek együttesen voltak-e az okai, a leszámazottak elmondása szerint a Walthier-fivérek egymás között csak „*der verrückte Naczi*”-ként hivatkoztak rá.⁴⁹ Felmerül azonban egy másik ok is. Az özvegy Weidenhoffer Máriának egyötöd rész tulajdonjoga volt a Walthier-házban, amit halálával lányai örökölték meg. A hagyatéki leltár szerint még ez a hányad is hatalmas összeget, 20 252 forintot tett ki.⁵⁰ Az sincs kizárva, hogy a jogos örökrésze birtokba vételét jelezte Weidenhoffer Mária a Walthier-házba költözéssel.⁵¹ A lányok nevében évekig Walthier Antal járt el, majd 1861 végén Pest város törvényszéke azzal zárta le az ügyet, hogy a lányok férjhezmenetelükkel nagykorúvá váltak – holott már 1858-ban azok voltak.⁵² Másrészt tény, hogy Semmelweis adósságait a Walthier-rokonság rendezte, ami szintén hozzájárulhatott a feszültségekhez. (Semmelweisnek a hivatás számított és nem az anyagiak: a Rókus Kórház tiszteletbeli főorvosi címe nem járt fizetséggel, magánpraxisában a szegényeket ingyen kezelte, a gazdagok viszont nyers stílusa miatt nem szívesen jártak hozzá. Örökségét még a bécsi évek során felélte.⁵³ Amikor 1861-ben elvállalta a kari könyvtárnoki tisztséget, lemondott az azzal járó 200 forintos tiszteletdíjról is.⁵⁴ Balassával a zsidó kórházban szintén ingyen gyógyítottak.⁵⁵) A feszültség szinte kódolva volt a család és Semmelweis között: előbbi tagjai a hagyományos polgári értékrendben gondolkodtak, amelyben az anyagi biztonságra törekvés, a gyakorlatiasság nagy szerepet játszott, míg Semmelweis elméleti ember volt, akitől ezek a kérdések távol álltak. Említésre méltó, hogy legkisebb lányuk, Antónia

halotti anyakönyvének írják a Vármegyeház utcai címet, itt nincs kizárva, hogy elírásról van szó.) Az egyetemi almanachban az 1858/9-es tanévnél még a korábbi cím (*Rathausgasse Nr. 1.*) szerepel, 1859/60-ban már az új (*Waitznergasse Nr. 7.*). Mivel az almanachokat tanév végén adták ki, a költözés 1860-ra datálható. BFL XV.20.2 A118 77., 168., 272. felv., Belváros, halotti anyakönyv, 1860. márc. 16. BFL XV.20.2 A130 364. felv. Antall 2014[1966] 183. p., Kapronczay 2008. 55. p. *Ämtliches Verzeichniss... 1858/9 7. p., Ämtliches Verzeichniss... 1859/60 7. p., Pester-Loyd Kalender 1860. 5., 86–87. p.*

⁴⁶ Jegyzőkönyv, 1859. feb. 11. Értékét ekkor 101 260 forintra becsülték. BFL IV.1343.i 1861/1-53

⁴⁷ József 1860. március 29-én elhunyt, özvegye eladta Hollósy Bélának a Cukorsüveghez címzett boltot, majd decemberben hozzáment az új tulajdonoshoz. A házasságban feltehetőleg szerepet játszott, hogy az asszonynak gondoskodnia kellett kisgyermekéről. (Az 1859. június 11-én született József még októberben elhunyt). Belváros, Nagyboldogasszony plébániatemplom, házassági akv. BFL XV.20.2 A123 60. felv., BFL XV.37.c 486 – 24273. *Girókuti képes naptára 1860dik évre.* 29., 32. p., *Nővilág*, 1860. jún. 10. 381. p., Kapronczay 2008. 24. p.

⁴⁸ Felesége visszaemlékezése szerint ekkoriban izgatott volt, éjszakánként fel-alá járkálva mondta magában szakmai ellenfeleinek tervezett válaszait. Benedek 1978. 151. p.

⁴⁹ Lehoczky-Semmelweis 1970. 216. p., Kapronczay 2008. 55–56. p.

⁵⁰ Hagyatéki leltár. Pest, 1859. febr. 28. BFL IV.1343.i 1861/1-53

⁵¹ A pesti cs. kir. országos törvényszék 1860. november 23-án kelt átadási okmánya rögzítette a két lány örökösödését (ezt a telekkönyvekben csak 1872-ben rögzítették). Ez alátámasztja azt, hogy Weidenhoffer Mária emiatt költözhetett családjával a Walthier-házba, annak ideje 1861 körülre tehető. BFL XV.37.c 561-24379

⁵² Pest város törvényszékének ülése, 1861. okt. 22. BFL IV.1343.i 1861/1-53

⁵³ Benedek 1965. 99. p.

⁵⁴ Györy 1936. 521. p.

⁵⁵ Semmelweist a különleges nőgyógyászati esetekhez hívták. Csillag 1981.

keresztelesekor, 1864-ben a Sváb-hegyet tüntették fel lakhelyükként, valószínűleg más pesti polgárokhoz hasonlóan ott pihentek nyaranta.⁵⁶

Weidenhoffer Mária a visszaemlékezésekben és a Semmelweis életét feldolgozó szakirodalomban szeretetreméltó, ugyanakkor befolyásolható személyiségként jelenik meg,⁵⁷ s későbbi névmagyarosítását is a rokonok sugallatára tett cselekményként magyarázzák, ugyanakkor megjegyzendő, hogy abban szerepe volt Semmelweis fivérének, Szermerényi Károlynak is, így nem feltétlen a kegyelet hiánya miatt kérvényezte azt 1879-ben.⁵⁸

Semmelweis Ignác állapota 1865 nyarára válságosra fordult. Felesége és a kortársak visszaemlékezései részleteikben ellentmondásosak, azonban abban megegyeznek, hogy betegségét nyilvánvalónak és súlyosnak írják le.⁵⁹ Júniusban még bizakodtak felépülésében, júliusban – Benedek szerint a Walthier-rokonság nyomására – felmerült, hogy Gräfenbergbe szállítsák kúrálni. Semmelweis is beleegyezett az útba, azonban indulás előtt Balassa jelezte Weidenhoffer Máriának, hogy előrehaladott állapota miatt oda már nem lehet elvinni Semmelweist. Ekkor változtattak – Semmelweis tudta nélkül – az eredeti terven, s mentek Bécsbe, Ferdinand von Hebrához. Semmelweist felesége, kislánya és állítólag egyik nagybátyja kísérte.⁶⁰ Amikor másnap elvitték az elmeógyógyintézetbe, Mária és kislányuk hazautazott Pestre,⁶¹ Semmelweis pedig tragikus körülmények között, magára hagyva hunyt el augusztus 13-án, első nyughelye Schmelzben volt.

Semmelweis Ignác halálával özvegye nehéz helyzetbe került, mivel ő vagyont nem hagyott hátra (adósságokat viszont igen).⁶² Kisgyermekével – az akkor 4 éves Margittal, a 3 éves Bélával és a 16 hónapos Antóniával – továbbra is a Walthier-házban maradt. A Helytartótanács 1866. október 5-én az árvák eltartására 378 forint 22 krajcárt utalt ki.⁶³

⁵⁶ Tici (Antónia) 1864. július 26-án született, és korabeli viszonyokhoz képest későn, augusztus 18-án keresztelték meg a Havas Boldogasszony templomban. BFL XV.20.2 A59 228. felv.

⁵⁷ Benedek István szerint még Semmelweis is „gyerekként kezelte” feleségét. Benedek 1978. 150. p.

⁵⁸ Kapronczay 2008. 56. p.

⁵⁹ Pl. Bruck 1885. 49. p. „Mindinkább feltűnőbb lett szokatlan magaviselete, váltakozó hangulata, feledékenység, szórakozottsága, melyek nyugtalanságba ejtették családját, valamint barátait.”

⁶⁰ Semmelweis Bécsbe szállítását elsőként Fritz Schürer von Waldheim írta le 1905-ben megjelent Semmelweis-monográfiájában, Semmelweis feleségének nagybátyját azonban nem nevezte meg. Amint könyve bevezetőjében leírta, munkája során a Semmelweis, valamint Hebra özvegyével – aki Schürer von Waldheim nagynénje volt – folytatott beszélgetésekből származó információkat is felhasználta, vélhetően ennek a történetnek is ez lehet a forrása. A későbbiekben az események Schürer von Waldheim-féle leírása több Semmelweis-monográfiában is megjelent, azonban a feleség nagybátyjának kilétére nem derült fény. Schürer von Waldheim 1905. 220. p.

⁶¹ Benedek 1978. 156–158. p.

⁶² „...a hátramaradt házastárs született Weidenhoffer Máriától úgy a' rokonságban lévő Walthier Ágoston úrtól vett értesítés szerint a' végrendelet nélkül elhalálozott örökhagyó után semminemű vagyon sem maradt sőt több rendű adóságai léteznek, melyekből egynémelyeket nevezettek sajátjokból már kiegyenlítették...” Szloboda János tanácsos jelentése, 1865. nov. 20. BFL IV.1343.i 1861/8671

⁶³ Ezt azonban először tévesen a letékhivatalhoz küldték a gyámhivatal helyett, így még egyszer kellett kérnie, hogy a megfelelő helyre utalják az összeget. A kérvényt „özvegy Semmelweis Mária” néven írta alá. A külzet szerint Pest törvényszéke 1867. október 15-én intézkedett az ügyben. Később az összeget tévesen Semmelweis Ignác hagyatékaként, és nem a kiskorú árváknak gyámpénztári kezelésben lévő pénzeként vették számba, ezt 1872-ben korrigálták. Pest, gyámbizottmányi ülés, 1872. aug. 27. BFL IV.1343.i II.2860/1866

6. kép. Semmelweis Ignác sírkeresztén volt névtáblája.

(© Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár, l. sz.: 65.229.1 IV/1)

J. A. H. H.
865
K. K. städt. deleg. Bezirksgericht *Maryasb.*
Janausied
Todfalls-Aufnahme.

Vor- und Name des Erblassers *Semmelweis Ignaz*
Stand oder Beschäftigung *Lehrer an der k. k. allg. Medicinisch-chirurg. Anstalt*
Alter *49 J.*
Religion *Kath.*

Ob ledig, verheiratet oder verwitwet
Ortlicher Wohnsitz *Janausied*
Sterbtag und Sterbort *13. August 1865. Janausied*

Nachgelassene Ehegatt
Lingert Anna 31/7 865

Vor- und Name, Stand, Alter und Aufenthaltsort der großjährigen Kinder, und der an die Stelle verstorbenen Kinder tretenden großjährigen Nachkommen.

Vor- und Name der minderjährigen Kinder, und der an die Stelle bereits verstorbenen Kinder tretenden minderjährigen Nachkommen, ferner ob für sie ein gesetzlicher Vertreter bereits eingeschreitet oder wer hierzu vorgeschlagen werde.

Vor- und Name, Stand, Alter und Aufenthaltsort der übrigen nächsten Verwandten, oder der Testaments-Erben.

B. G. Form. 13. 200. 2 3

7. kép. Semmelweis Ignác haláleset-felvétele. Bécs, 1865. szeptember 21.
(BFL IV.1343.i 1861/8671)

Semmelweis Ignác gyógyszerész rokonai

Bár Müller Fülöp családi kapcsolatépítési stratégiájának köszönhetően családtagjai között felülreprezentált volt a kereskedők aránya – Semmelweis József és Müller Terézia hat fia közül négyen ezt a hivatást választották –, érdemes megemlíteni egy másik hivatás képviselőit, a gyógyszerészeket is.

Müller Fülöp és második felesége, Alser Julianna gyermekeként 1810. május 6-án jött a világra Müller Bernát. A sajátos családi helyzetből fakadóan – nővére, Müller Terézia és Semmelweis József házasságkötésével egy évben született – együtt nőtt fel unokaöccseivel és unokahúgával. Budai gimnáziumi tanulmányait követően a pesti egyetemen tanult gyógyszerészetet, gyakornoki éveit a Müller Fülöppel baráti, később rokoni kapcsolatban álló Ráth József Szentháromság patikájában töltötte. Gyógyszerész gyakornoki vizsgája letételét követően 1829-től a selmecbányai bányászati akadémián, 1831-től a bécsi egyetemen tanult, itt szerezte meg gyógyszerészi diplomáját 1832-ben. Néhány évnyi bécsi munka után visszatért a budai Szentháromság patikába, majd apja 1841-ben bekövetkezett halála után örökségéből megvásárolta a pesti Kerepesi út 12. szám alatti Megváltó gyógyszertárat, amelyet 1890-ben bekövetkezett haláláig vezetett.⁶⁴ Patikai munkája mellett aktív szakmai közéleti szerepet vállalt. 1854-től tagja volt a gyógyszerek árszabályozásáért felelős bizottságnak, rendkívüli tagként 1868-tól részt vett az Országos Közegészségügyi Tanács munkájában, ezáltal jelentős szerepet játszott abban, hogy 1871-ben megjelent az első magyar gyógyszerkönyv. Mindemellett kezdeményezője és alapítója volt az 1872-ben megalakult Országos Gyógyszerész Egyletnek.⁶⁵

Müller Bernát mellett a Semmelweis család másik neves gyógyszerész tagja Ráth Péter (1811–1873) volt. Édesapja, Ráth József gyógyszerész 1805-ben szerezte meg a Müllerék közelében lévő Szentháromság patikát, az üzletben vélhetően Müller Fülöpnek is szerepe volt. Gyógyszerészi feladatai mellett Ráth a budai gyógyszerész grémium elnöki tisztét is betöltötte.⁶⁶ A Semmelweis fiúkhoz hasonlóan Ráth Péter is a budai királyi gimnázium diákja volt, majd miután 1833-ban megszerezte gyógyszerészi diplomáját, külföldre utazott.⁶⁷ Édesapja 1836-ban bekövetkezett halála után átvette a Szentháromság patika vezetését, illetve 1836. május 28-án feleségül vette Müller Terézia és Semmelweis József leányát, Semmelweis Juliannát. Amellett, hogy Ráth és Müller Bernát egyaránt a Szentháromság patikában szereztek gyógyszerészi gyakorlatot, szakmai közéleti munkásságuk is szorosan összekapcsolódott, az Országos Közegészségügyi Tanácsban és az első magyar gyógyszerkönyv szerkesztőbizottságában is közösen vettek részt. Szakmai munkássága mellett a közéleti szerepvállalás sem állt távol Ráth Pétertől – ahogy öccsétől, Ráth Károlytól sem, aki Budapest első főpolgármestere volt 1873 és 1897 között –; 1865 és 1868 között a budai II. választókerület országgyűlési képviselője, de a Vakok Intézete és a pesti Betegápoló és Temetkezési Egyesület is vezetőségi tagjai között tudhatta.⁶⁸

⁶⁴ A Rákóczi út és a Síp utca sarkán álló, eredetileg Salvator, később Megváltó patika alapítását 1828-ban engedélyezte a pesti tanács, első tulajdonosa, akitől Müller megvette a gyógyszertárat, Vránits Ignác volt. Sztankai 1935. 219–221. p.

⁶⁵ A fentiekhez, valamint széles körű gyógyszerészeti, botanikai munkásságához: Péter 2015a. 107–117. p.; Kapronczay 2011. 203–204. p.

⁶⁶ Kapronczay 2008[2016]. 44. p. Ráth József néhány levele fennmaradt a budai gyógyszerész grémium levelezésében, amely a Magyar Nemzeti Múzeum Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Adattár adattári gyűjteményében található. Ismerteti: Zboray–Csanád 1989.

⁶⁷ Gyógyszerészi segédlevelét közli: Hegedüs 1985.

⁶⁸ Péter 2015b

Ráth Péter és Müller Bernát mellett Semmelweis Ignác harmadik, mindannyiuk közül talán legkevésbé ismert gyógyszerész unokatestvére Frum István volt. 1828. augusztus 27-én született Frum István és Müller Terézia testvére, Müller Philippina gyermekeként.⁶⁹ 1854-ben szerezte meg gyógyszerészi diplomáját, majd 1858-ban megvásárolta Koléner Vilmostól a Római Császár gyógyszerertárát.⁷⁰ 1867-ben alapította meg az Első Budai Szódavíz Gyárat, amelyet 1890. január 1-jén bekövetkezett haláláig irányított. 1873-tól a Fővárosi Törvényhatósági Bizottság tagja volt, 1885-ben a Budapesti Gyógyszerész Testület alelnökének választották.⁷¹ Nem nősült meg, végrendeletében ingóságait unokatestvéire, Müller Bernát gyermekeire, Müller Károly orvosra, Müller Olgára és Müller László diplomatára hagyta. Ingatlanai, értékpapírjai és készpénze felét a Müller testvérekre örököltette, a másik feléből egy árva és elhagyott gyermekek számára létesítendő gyermekotthon céljára egy nevét viselő alapítvány létrehozását kötötte ki, amelynek kezelésével a fővárost bízta meg.⁷² A hagyatékról történt megegyezés értelmében a Batthyány utca és a Gyorskocsi utca sarkán lévő gyárépület a Müller örökösök, a Fő utca 64. alatti épület – amelynek földszintjén működött a Római Császár patika – és a 66. szám alatti üres telek az alapítvány tulajdonába kerültek, emellett a végakarát további kikötésének eleget téve jutalomban részesítették a patika és a szódavízgyár dolgozóit.⁷³

8. kép. A Frum István hagyatékát képező ingatlanok árverési felhívása.
(BFL IV.1407.b 1/1890-IX.)

⁶⁹ BFL XV.20.2 A96 489. felv.

⁷⁰ A patika első tulajdonosa, Kolb Bernát János 1784-ben kapta meg a helytartótanácsi engedélyt a gyógyszerertár megnyitására. A gyógyszerertár későbbi tulajdonosait felsorolja és a helytartótanácsi engedélyt közli: Sztankai 1935. 163–164. p.

⁷¹ Szmodits 2003. 91. p.

⁷² BFL VII.151 1243/1889.

⁷³ BFL IV.1403.a 683/1890., 766/1890., 1371/1893., 339/1894.; BFL IV.1407.b 1/1890-IX.

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

- IV.1002.p Buda Város Tanácsának iratai. Árvaügyi iratok.
IV.1202.cc Pest Város Tanácsának iratai. Végrendeletek és hagyatéki leltárak.
IV.1215.a Pest Város telekkönyvi iratainak gyűjteménye. Telekösszeírások.
IV.1215.f Pest Város telekkönyvi iratainak gyűjteménye. Telekkönyvek.
IV.1303.f Pest város tanácsának iratai. Tanácsi iratok
IV.1324.a Pest város telekkönyvi iratainak gyűjteménye. Telek- és betáblázási könyvek.
IV.1343.i Visszaállított Városi Törvényszék iratai. Hagyatéki iratok.
IV.1304.a Budapest Székesfőváros Törvényhatósági Bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek.
IV.1407.b Budapest Székesfőváros Tanácsának iratai. Tanácsi Ügyosztályok Központi Irattára.
VII.151 Rupp Zsigmond közjegyző iratai.
XV.20.2 Mikrofilmtár. Egyházi anyakönyvek.
XV.37.c Telekkönyvi és ingatlanilvántartási iratok gyűjteménye. Pesti telekkönyvi betétek.

Nyomtatott források

- Ämtliches Verzeichniss des Lehr- und Beamten-Personals, so wie der Studierenden im Studien-Jahre 1858/9.* Ofen, 1859.
Ämtliches Verzeichniss des Lehr- und Beamten-Personals, so wie der Studierenden im Studien-Jahre 1859/60. Ofen, 1860.
Der Pesther Stadt- und Landbothe für das Königreich Ungarn 1832.
Der Spiegel, 1844.
Girókuti képes naptára 1860dik évre.
Honművész, 1835.
Hölgyfutár, 1856.
Jelenkor, 1832.
Mitglieder des Mercantil-Casino in Pesth. Pest, 1846.
Nemzeti Ujság, 1840.
Nővilág, 1860.
Orvosi Hetilap, 1857, 1859.
Pester Lloyd
Pester-Loyd (!) Kalender für das Schalt-Jahr 1860, in Verbindung mit einem Adressenbuche für Handels und Gewerbe von Pest, Ofen und Alt-Ofen. Pest, 1860.
Pester Häuser-Schema 1858. Pest, 1858.
Pesti Hírlap, 1842, 1844, 1848.
Pesti Napló, 1856, 1860.
Orvosi Hetilap, 1857.
Rajzolatok, 1838.
Tormay, Karl: *Medicinische Topographie der königlichen Freistadt Pest.* Pest, 1854.

Vasárnapi Ujság, 1856.

Vereinigte Ofner-Pester Zeitung, 1832, 1833, 1835.

Wiener Zeitung, 1831.

Felhasznált irodalom

- Benedek 1965. Benedek István: Semmelweis. *Új írás*, 1965. január 1. 94–103. p.
- Antall 2014[1966] Antall József: Semmelweis Ignác tabáni szülőháza és utolsó pesti lakhelye. In: [Antall József orvostörténeti írásai](#). Összeállította: Kapronczay Károly. Sajtó alá rendezte: Gazda István. Budapest, 2014. 177–186. p.
- Benedek 1978. Benedek István: Semmelweis betegsége. *Orvostörténeti Közlemények* 83–84. (1978) 149–186. p.
- Bruck 1885. Bruck Jakab: *Semmelweis Ignác Fülöp és a gyermekágyi láz oka felderítésének kutatástörténete*. Budapest, 1885.
A lábjegyzetben található oldalszámok a kötet átírt [digitális változatára](#) utalnak, amelyet a Magyar Tudománytörténeti Intézet és Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai készítettek Gazda István vezetésével, Kapronczay Károly és Szállási Árpád közreműködésével.
- Csillag 1981. Csillag István: Balassa és Semmelweis a régi zsidó kórházban. *Orvosi Hetilap*, 1981. február 22. 463–465. p.
- Darvas 1947. Darvas István: Semmelweis névmagyarosítása. *Orvosok Lapja* 3. (1947) 51. sz. 2188.
- Engländerné Brüll 1930. Engländerné Brüll Klára: Orvosok és kórházak Pest-Budán a legrégebb időktől a városok egyesítéséig. *Gyógyászat*, 1930. jan. 19. 56–58. p.
- Győry 1936. Győry Tibor, nádudvari: *Az orvostudományi kar története 1770–1935*. Budapest, 1936.
- Hegedüs 1985. Hegedüs Lajos: Ráth Péter 1812–1873. *Gyógyszerészet*, 29. évf. (1985) 457–459. sz.
- Kapronczay 2008. Kapronczay Károly: *A Semmelweis család története*. Budapest, 2008.
- Kapronczay 2008[2016] Kapronczay Károly: A régi Tabán patikái és patikusai. *Gyógyszerésztörténet* 6. (2008) 1. sz. 10–11. [Fejezetek a magyar gyógyszerészet történetéből. Összeállította: Kapronczay Károly. Budapest, 2016. 43–47.]

- Kapronczay 2011. Kapronczay Károly: Régi tabáni történetek. A Semmelweis, a Ráth és a Müller család közös múltja. In: Klió és a médiagalaxis. Tanulmányok a 70 éves Buzinkay Géza tiszteletére. Budapest, 2011. 196–204. p.
- Korbuly 1940. Korbuly György: Semmelweis a kortársak feljegyzéseiben. *Orvosképzés* 30. 1940. július 1. 4. sz. 625–641. p.
- Lehoczky-Semmelweis 1970. Lehoczky-Semmelweis Kálmánné: Emlékek és mozaikok a Semmelweis-családról. *Orvostörténeti Közlemények* 55–56. (1970) 216–220. p.
- Péter 2015a Péter H. Mária: Müller Bernát gyógyszerész élete és munkássága. *Orvostörténeti Közlemények* 230–233. (2015) 107–123. p.
- Péter 2015b Péter H. Mária: Semmelweis Ignác gyógyszerész rokonai: Müller Bernát és Ráth Péter gyógyszerészek. II. közlemény. *Gyógyszerészet*, 59. évf. (2015) 11. sz. 661–665. p.
- Schürer von Waldheim 1905. Fritz Schürer von Waldheim: Ignaz Philipp Semmelweis. Sein Leben und Wirken. Wien–Leipzig, 1905.
- Szmodits 2003. Szmodits László: Neves magyar gyógyszerészek kegyeleti adattára. Budapest, 2003.
- Sztankai 1935. Sztankai István: A gyógyszerészetre és a budapesti gyógyszertárakra vonatkozó adatok. Budapest, 1935.
- Vajda 1933. Vajda Károly: *Semmelweis, az anyák megmentője*. Budapest, 1933.
- Zboray–Csanád 1989. Zboray Bertalan – Csanád Vilmos: Adatok a budai és pesti gyógyszerész grémium történetéhez. *Orvostörténeti Közlemények*, 1989, 101–123. p.

Impresszum

Budapesti Levéltári Mozaikok

A kiadó neve: Budapest Főváros Levéltára
A kiadó székhelye: 1139 Budapest, Teve u. 3-5.
Felelős kiadó: Dr. Kenyeres István főigazgató

Főszerkesztő: Dr. Simon Katalin

Szerkesztőség: Fazekasné Dr. Toma Katalin, Dr. Fehér Csaba, Dr. Garami Erika, Dr. Ternovác Bálint, Dr. V. László Zsófia, Tóth Gergely (technika- és honlapfelelős)

A szerkesztőség elérhetősége: 1139 Budapest, Teve utca 3-5.; 1554 Budapest, Pf. 41.

e-mail: mozaikok@bparchiv.hu